

Marija Švajncер
Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta

O ETIKI IN SPOLNOSTI V MLADINSKIH DELIH DESE MUCK

Članek obravnava eksplicitno in implicitno pisanje o etiki in spolnosti v mladinskih delih slovenske pisateljice Dese Muck. Etika je pomembna razsežnost in immanentna vsebina pisateljičinega ustvarjalnega opusa. Z etičnim sporočilom Dese Muck otroke ter najstnice in najstnike naravnost in neposredno tudi vzgaja, kar pa ne okrne umetniškosti avtoričinega pisanja. Le-to je oblikovano humorno, z močno domišljijo, domiselno izbiro in orisom literarnih likov ter humano moralno angažiranostjo. Pisateljica je izrazno in slogovno inovativna in svobodna ter uveljavlja več ravni sodobnega slovenskega jezika. Teoretično izhodišče pisanja o spolnosti je realistično pojmovanje filozofa Igorja Primorca; spolnost je zanj le podaljšek in ena izmed sestavin etičnega ravnanja; za pisateljico je samo del medčloveških odnosov.

The article deals with the explicit and implicit treatment of ethics and sexuality in the juvenile works of the Slovene writer Dese Muck. Ethics is an important dimension and immanent topic of the writer's creative opus. The ethic message of her literature is a direct and also indirect means of educating teenage readers. Educating and exerting well-intentioned influence upon young persons does not in any way curtail the artistic value of the author's writing, characterized by humour, vivid imagination, witty choice and delineation of literary figures, as well as humane and moral engagement. Regarding the style and expression, the author is innovative and free in applying several levels of the contemporary Slovene language. Theoretically her writing is based on the realistic understanding of the philosopher Igor Primorac; for him sexuality is just an extension and one of the components of ethic attitude, for the writer just a part of human relations.

1 Uvod

V članku bomo preučili pisanje o etiki in spolnosti v mladinskih delih slovenske pisateljice Dese Muck. Lotili se bomo tako eksplicitnega kot implicitnega vidika. V ospredju bo pojmovanje etike z vidika tradicionalne filozofije. Pri obravnavi spolnosti se bomo naslonili na pojmovanje sodobnega hrvaškega filozofa judovskega rodu Igorja Primorca, ki meni, da je spolnost samo podaljšek ali ena izmed sestavin etičnega ravnanja. Etika je pomembna razsežnost ustvarjalnega opusa Dese Muck, vendar avtorica v svojih delih ohranja umetniškost, v kateri imajo veljavo humor, domišljija, izvirna izbira in oris literarnih oseb, prepričljiva moralna angažiranost ter domiselno oblikovan slog in uporaba različnih ravni sodobnega slovenskega

jezika. Spolnost in etika sta tesno povezani – spolnost je del medčloveških odnosov v najširšem pomenu besede in določena z moralnih delovanjem.

2 Etika z vidika tradicionalne filozofije

Etiko bomo razumeli z vidika tradicionalne filozofije, to pomeni, da jo bomo pojmovali kot filozofsko panogo ali disciplino, ki si teoretično prizadeva oblikovati, opisovati, načrtovati in vrednotiti medčloveške odnose. Že od Aristotela dalje velja za praktično filozofijo, se pravi tako, v kateri je poleg teoretičnega vidika predvidena tudi uresničitev ali možnost realizacije.

Ugotovili bomo, kakšen je pisateljičin odnos do nekaterih etičnih smeri, na primer evdajmonizma, hedonizma, utilitarizma in pragmatizma, ter vstopili v svet njenih literarnih oseb in odkrivali etične relacije. Zanima nas, kako njena estetika oblikuje in spodbuja dobre medčloveške odnose ter človekove pravice in svoboščine.

3 Primorčevo pojmovanje spolnosti

Primorčevo pisanje o spolnosti je predvsem prispevek k etiki, in to normativni etiki kot eni izmed najstarejših filozofskih disciplin. Filozof sodi v analitično filozofijo in uporablja metodologijo te filozofije, to pomeni natančno argumentiranje, odkrivanje problemov in iskanje ustreznih rešitev, aktualizira pa tudi probleme tradicionalne in kontinentalne filozofije. Zavzema se za tako imenovano realistično razumevanje spolnosti, po katerem le-ta nima posebnega moralnega pomena, je tako rekoč moralno nevtralna, in v skladu s tem se v zvezi z njo ne poraja nobena specifična spolna morala. Moralnih vprašanj, ki jih zastavlja spolnost, se je treba po Primorčevem mnenju lotevati v pojmih moralnih premislekov, ki veljajo tudi drugje. Spolnost je le vir določene vrste užitka, ta pa ni nujno – konceptualno ali moralno – povezan s čimerkoli drugim (Primorac 2002: 7–9). Prokreiranje ni pravi in edini smoter spolnosti, tudi ljubezen ni vedno nujno povezana z njo; velikokrat so medčloveški odnosi že popolnoma izpraznjeni, telesni stiki pa so še vedno ohranjeni. Igor Primorac različne spolne dejavnosti vrednoti moralno enako, saj ima vsakdo pravico do svobodne izbire in spolne svobode, v kateri pa seveda ne sme ogrožati drugega človeka. Filozof ne priznava seksualne perversnosti nasploh, moralno pa obsoja in zavrača motnje, ki jih je treba zdraviti in kazensko preganjati, na primer pedofilijo, nekrofilijo in voajerizem.

Pojmovanje, da je spolnost samo telesna, je po filozofovem mnenju precej ozko v primerjavi z drugimi pogledi nanjo.

Toda zvajanje seksa na telesno dejavnost ni isto kot njegovo zvajanje na genitalno dejavnost. Dejanja, kot so poljubljanje ali božanje, kadar so izvedena le iz užitka, ki ga nudijo akterju, se uvrščajo med seksualna dejanja neodvisno od vsakega spremljajočega genitalnega vznburjenja. Genitalno vznburjenje ni nujen pogoj za to, da neko izkušnjo ali dejavnost razumemo kot seksualno (Primorac 2002: 60).

Glede varanja je prepričan, da ni moralno zgrešeno samo po sebi, temveč le toliko, kolikor prizadene bolečino ali trpljenje človeku v partnerski zvezi ter vodi

v laganje, prelom obljube in zavezanosti (Primorac 2002: 105). Ljubezen ni nekaj, kar bi bilo mogoče nadzorovati in terjati kot pravico. Ljubosumje med drugim pomeni strah pred izgubo nečesa vrednega (Primorac 2002: 110–111).

4 Pisanje o pisateljici Desi Muck

Literarno ustvarjanje pisateljice Dese Muck je predmet številnih teoretičnih obravnav, tako člankov in odlomkov v knjigah kot tudi diplomskih nalog, recenzij, intervjujev in pisanja na svetovnem spletu. V zadnjem času je najbolj celovit in tehten prikaz njenega ustvarjalnega opusa napisala slovenska literarna teoretičarka Dragica Haramija v knjigi *Sedem pisav. Opusi sedmih sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev* (2009). Predstavila je bio-bibliografske podatke in pisateljčina mladinska dela razdelila na realistične pripovedi (Zbirka Anica), realistične romane (*Pod milim nebom*, *Hči lune*, *Lažniva Suzi* in *Sama doma*), fantastično prozo (*Kakšne barve je svet*, *Kokoš velikanka* in *Kremlin*), literarno-informativno literaturo (*Blazno resno...*), informativno pravljiico (*Čudež v operi*) in informativno kratko fantastično pripoved (*Fonton*).

Upoštevali bomo zvrstno razvrstitev Dragice Haramija, prikaza etičnih vprašanj in pisanja o spolnosti pa se bomo lotili po kronološkem redu, torej tako, kot so knjige izhajale.

5 *Pod milim nebom*

Mladinsko delo *Pod milim nebom* je Desa Muck izdala leta 1989. Knjiga je sporočilno in umetniško izjemno močna stvaritev, tako rekoč »učbenik življenja« v umetniški obliki. To je pisanje o prehodu iz otroštva v najstniško obdobje, spremljanje zorenja, spoznavanje dobrega in zla, zlasti pa hotenja, da bi bil mlad človek svoboden. Desa Muck kot izvrstna poznavalka človekove duševnosti riše nasprotje med generacijami ter željo po vzajemnem spoštovanju. Piše o trpinčenih otrocih in o takih, ki jim s starši ni kdo ve kako hudo, vendar jih žene pustolovski duh ter jih močno obvladuje fantazija, sočasno so v domišljjskih odlomkih in zgodbah, ki dopolnjujejo njihovo življenje, včasih tudi nekoliko naivni.

V knjigi *Pod milim nebom* avtorica prikazuje zaljubljenost. Prikrade se kot neznano čustvo, najprej celo v obliki sovraštva in nenehnih sporov med deklico in dečkom, potem pa se razraste v razumevanje, solidarnost in občutek sorodnega sprejemanja sveta. Dvanajstletni dekleti Vlasta in Taja ter trinajstletna fanta Rudi in Marjan samo slutijo, da se jim dogaja nekaj neznanega in se bojijo dotikov. Njihovo prebujanje je še nekoliko otroško in velikokrat plašno, hkrati pa čutijo, da se jim je primerilo tisto pomembno in veličastno. Glavna oseba Vlasta je najprej zaljubljena v Marjana. Ker pa se fant zbliža z njeno najboljšo prijateljico Tajo, s katero sta pobegnili in tri tedne prebili tako rekoč pod milim nebom, njena čustva ugasnejo in kaj kmalu ugotovi, da je trmasti in posmehljivi Rudi dovolj pameten in torej primeren zanjo. Desa Muck je roman *Pod milim nebom* napisala tako, da zgodbo pripoveduje Vlasta Korošec, učenka šestega razreda, s čimer je pripomogla k večji prepričljivosti in pristnosti.

V knjigi pisateljica mlade bralke in bralce popelje v svobodo ter jim kaže, kako je mogoče doživljati naravo in preživeti v njej. Opozori jih na bolezen in minevanje (smrt ne prizanaša nikomur, niti otrokom) ter jih uči ljubezni do živali in skrbi zanje. Z opisom klošarjev prikaže zasvojenost z alkoholom ter nasilje, neusmiljenost in brezobzirnost, ki so posledica odvisnosti od te nevarne uvajalne droge. Marjanov oče je zaradi alkohola prišel že tako daleč, da na sinu ugaša cigarete. Na eni strani so trpinčeni in po svobodi hrepeneči otroci, na drugi pa ne samo nasilni in odmaknjeni starši, temveč tudi kar precej dobrohotnih in dobronamernih odraslih ljudi.

Dobrodušni policist na primer pravi, da je Vlasta mala sebična pustolovka. Dovolj je bistra in bi lahko uvidela, da ne more nikamor pobegniti. V življenju ima namreč vsaka stvar svoj čas in kraj. Beg se zanjo preoblikuje v pomembno življenjsko šolo. Če človek kar tako odide in prav nič ne misli na tiste, ki jih je zapustil, je v hlastanju po svobodi res tudi nekoliko egoističen. Vlasti in Taji se pri starših ni dogajalo nič strašnega, vendar to ugotovita šele tedaj, ko lahko svoje izkušnje primerjata z dogodki iz življenja drugih najstnikov. Eskapizem sta dekleti doživeli kot pustolovščino, zorenje in življenjsko šolo.

Spolnost je nakazana v duhovitem prizoru med vojakom Miletom in njegovo izbranko Nado, dvojico, ki se pripelje z vojaškim džipom in si ukrade nekaj trenutkov samo zase. Nada se je zanje kar sedem ur vozila iz Maribora. Ljubezen in čutnost očitno pomenita nekaj velikega, če so ljudje zanju pripravljeni toliko storiti.

Nada in Mile sta stala pod oknom hiše nasproti naše tako zatopljena v poljubljanje, da ne bi opazila niti, če bi jima okrog glav letali majhni pisani aviončki ter prepevali šaljive pesmice. Radovedno smo kukali skozi okno. Še nikoli nisem imela priložnosti tako natančno opazovati dveh, ki se poljubljata, čeprav to spada k splošni izobrazbi. Nada in Mile sta ustnice prizadevno stiskala skupaj in mižala ter se oklepala drug drugega okrog vratu kakor utopljenca. To je bilo vse. Tudi na televiziji so se kar naprej poljubljali, vendar je tam vsaj glasba (D. Muck 1996: 71).

Ko se Vlasta poslovila od Rudija, mu da prvi in zadnji poljub ter pri tem tudi joka. Zdaj ni več tista deklica, ki se je na vrat na nos odpravila naravnost v Ameriko, da bi zaslovela kot igralka in pisateljica, ampak dekle, v kateri se prebujajo nova čustva, hkrati jo preplavijo spoznanja, ki bolj sodijo v življenje odraslih in niso prijetna.

Pisateljica domiselno uveljavlja nasprotje med dekletoma z različnima značajema. Vlasta ima veliko slabih in nevšečnih lastnosti: je nepremišljena, pustolovska, trmasta, večkrat se spreneveda in zna biti tudi groba, v nasprotju z njo pa je Taja plemenita, razumevajoča, strpna, ekološko ozaveščena, nežna in odgovorna. Z Vlasto se odpravi na pot zato, ker je dobra in zvesta prijateljica. Vedno drži besedo in velikokrat se ji posreči, da zna najti izhod iz še tako zapletenega položaja. Lik dobre prijateljice, ki je plemenita in popolnoma drugačna kot antijunakinja, se pojavi tudi v nekaterih drugih delih pisateljice Dese Muck.

V knjigi *Pod milim nebom* je avtorica duhovita in zanimiva pripovedovalka ter opisovalka, polna iskrivih domislic, miselnih obratov, pretiravanja v dobrem pomenu besede in paradoksov, toda v tem pustolovskem romanu je tudi nekaj tihe žalosti in posrednega, v umetniško besedo odetega spoznanja, da je mogoče medčloveške odnose vsaj malo obrniti na bolje, saj za otroke svet zla in človeške podlosti ni primeren.

6 *Blazno resno o seksu*

Najbolj nazorno in neposredno piše Desa Muck o spolnosti v knjigi *Blazno resno o seksu* (1993). Podnaslov dela je *Knjiga namigov za najstnike*. Dragica Haramija delo uvršča v literarno-informativno literaturo. Poglavitna naravnost tega dela je vzgojna, moralna in tudi v duhu Schopenhauerjevega pojmovanja spolnosti, v katerem človeka narava preslepi, da se razmnožuje. Avtorica govori naravnost in brez zadržkov, vendar je pomembna tudi umetniškost dela. V čem je ohranjena, če gre v bistvu za nekakšno »težno« delo? Odgovor je preprost: Desa Muck govori o življenjskih vprašanjih dobronamerno, duhovito in strpno, njene domislice so včasih tako smešne in nenavadne, da so prignane do skrajnosti in absurda. Humor se dogaja v Bergsonovem slogu: povezovanje moralnega in telesnega je duhovito in literarno prepričljivo, prav tako pretiravanje, nenadni miselni in drugi obrati, presenečenja, učinek valeče se kepe ter združevanje nezdružljivega. Dragica Haramija opozarja tudi na situacijsko komiko.

Dogajalni čas je sodobnost, prostor slovenski, in to tako zemljepisno kot tudi glede stereotipov in predsodkov. Pisateljica premaguje ozkosrčnost in si jemlje vso svobodo. Razlaga podrobno in teoretično utemeljeno – opisuje tako telesni razvoj obeh spolov kot tudi prebujajočo se čutnost. Njena razlaga spolnosti je strokovno neoporečna (na koncu knjige se za nasvete zahvaljuje dr. Živi Novak Antolič) in natančna. Sramežljivost je premagana: najstnice in najstnike v estetsko dovršeni obliki poučuje o spolnosti kot pomembnem delu človekovega življenja.

Literarne osebe so izbrane premišljeno in umetniško pretehtano. Potrjeno je staro določilo, da se nasprotja privlačijo, pri tem pa je zelo pomembno avtoričino vodilo, da različnost med ljudmi naj ne bi bil razlog za spore in slabe odnose. Ljudje se morajo za sožitje truditi in načrtno oblikovati kakovostne medčloveške razmere. Nič ni samoumevno. Še malo ji ni do tega, da bi prikazovala olepšano podobo življenja. Potem ko počasi in tudi strokovno prikaže spolno dozorevanje, na koncu razblini lažno upanje, da je vse samo lepo in poetično. Mlade bralke in bralce opozori na nevarnosti, ki prežijo nanje – od pedofilov do posiljevalcev, torej ne slika idile, ampak je stvarna, premišljena in nevsiljivo pokroviteljska.

K umetniškosti sodi tudi iskanje modernih sredstev komuniciranja: tako ponuja nekakšne teste in anketna vprašanja. Pri tem njen humor spet nima meja. Ne postavlja se v položaj vsevedne svetovalke, temveč tu in tam prizna, da ne ve pravega odgovora. Včasih se hote izogiba besedi ljubezen in mlade spodbuja, da bi čim bolj mislili z lastno glavo, čeprav so zaradi hormonskih sprememb njihove misli v teh letih nekoliko zamegljene. Poudarja, da se je za vse dobre stvari v življenju treba boriti, potemtakem tudi za dobro spolnost. V življenju se mora vse dogajati ob pravem času, torej tudi s spolnostjo ne kaže prehitevati. Človek mora biti zanjo odrasel in zrel. Najstnice imajo vso pravico fantom reči »ne«, kadar čutijo, da je za telesnost še prezgodaj.

Z mislijo, da deklice vzgajamo v matere, dečke pa v očete, je videti, da je zgodba precej poenostavljena, vendar v resnici ni tako, saj so med literarnimi osebami tudi domnevni sovražniki žensk, nadalje matere, ki zapustijo otroke, in deklice, ki načrtujejo celo pot v samostan. Navidezno moraliziranje je umetniško negirano ali nevtralizirano. Celota učinkuje domiselno, sklenjeno in kakovostno. Ker pa ima knjiga tudi vlogo neke vrste priročnika, bi avtorica v ponatisu du-

ševnega bolnika lahko spremenila v duševno motenega (poimenovanje Svetovne zdravstvene organizacije, to velja tudi za knjigo *Blazno resno popolni*), narkomana v odvisnika ali zasvojenca, mamila pa v droge (terminologija v sodobni strokovni literaturi). Seveda se lahko pisateljica popolnoma svobodno izraža tedaj, kadar gre za dogajanje ali opisovanje in dialoge, doslednost bi bila potrebna le v odlomkih, ki imajo namen biti informativno-literarni in svetovati otrokom. Sleng in moderni najstniški izrazi (tudi v angleščini) so del umetniškega izražanja in svobodnega sloga, strokovni izrazi pa bi lahko bili posodobljeni.

Tako kot piše Igor Primorac, tudi Desa Muck v literarni obliki sporoča, da za spolnost ne velja posebna etika, temveč se v njej uveljavljajo samo podaljški siceršnjih medčloveških odnosov. Primorac ima vse spolne dejavnosti (razen tistih, ki so izraz in posledica duševnih motenj) za enakovredne. Desa Muck spolnost vrednostno povezuje tudi z ljubeznijo.

Ljubezen med dvema človekoma je mnogo več. Je največ, kar se sploh lahko zgodi med dvema človekoma. Ljubezen ni nekaj spontanega, kot je to zaljubljenost. Ljubezen je dejanje volje in ljubezen zgradimo sami. Take ljubezni je na vsem planetu sposoben samo človek. (...) Spolnost med dvema, ki se ljubita, je najlepša, najzabavnejša in najbolj sproščujoča stvar na svetu. Poznata se. Imata se rada taka, kakršna sta. Najdragocenejše darilo ljubezni je, da imamo nekoga, pred komer smo lahko taki, kakršni smo in se nam ni treba pretvarjati. – Ker si zaupata, ju ni strah posledic, ki jih prinaša spolnost. Skupaj sta močna. Sta najlepši in najvarnejši svet od vseh svetov. In v tak svet, samo v tak svet naj bi se rojevali otroci. Nekoč tudi vaši. In zato smo vam namenili to knjigo (D. Muck 1993: 118–119).

Avtorica se strpnost dotakne tudi istospolne usmerjenosti in jo ima za popolnoma enakovredno z ljubeznijo med različnima spoloma. Vsak človek ima pravico ljubiti ter izražati čustva po svoje in svobodno.

7 *Blazno resno popolni*

V knjigi *Blazno resno popolni* (1995) je poglobljeno naslednje pisateljino sporočilo: otroke seznanja z bontonom, zato da bi nekoč postali boljši odrasli. Desa Muck neposredno in posredno vzgaja s humornim prikazovanjem realnosti; vanjo sodijo tudi nasilje, nevljudnost, nestrpnost, nespodobnost, sebičnost, nesramnost, nekulturnost, nespoštovanje drugih, ozkosrčnost in pobalinstvo. Pri tem močno pretirava in napravi pripoved zato estetsko še bolj vznemirljivo. Pomembni sta refleksija in distanca: pisateljica je aktivna oseba v knjigi, pri tem se ji celo zgodi, da se ji glavne osebe proti koncu uprejo in hočejo oditi iz knjige. Namiguje, kako bi bilo najbolje zasukati zgodbo. Tudi sama ni popolna in se ji zahoče, da bi hrup ob gledanju filmske predstave najraje prekinila z naperjeno pištolo ter z besedami: »Glavni inšpektor Desa, ŽABJA VAS CITY POLICE!« (D. Muck 1995: 82). Tudi v javnih nastopih in nekaterih literarnih delih zase in za druge ženske ter dekleta namesto ženske uporablja moško slovnično obliko.

Kritično piše o sodobnem svetu, lastni in družbeni preteklosti, ki se zajeda v sedanost, osebnih izkušnjah in splošnih vprašanjih našega planeta. Čeprav je svet slab in moralno izprijen, ne izgublja upanja, da se ne bi dalo kaj postoriti. Slog, humor, oris oseb in njihova dejavnost so tako literarno kakovostni, da bi bilo mogoče knjigo *Blazno resno popolni* uvrstiti med najboljša mladinska dela pisateljice Dese Muck. Najbolj domiselni literarni lik je Feliks s sedmega planeta sosednjega

osončja, približno pol metra visok, vljuden deček, ki neotesani slovenski družini, družini in družbi pokaže kritično zrcalo.

V knjigi *Blazno resno popolni* je spolnost omenjena samo nekajkrat. Na začetku knjige Desa Muck zapiše:

To, da vas imajo za packe, bo postala resna ovira najkasneje takrat, ko mama ne bo več edina ženska, za katero bi dečki želeli, da vas poljubi, in oče ne edini moški, ki bo vas, deklice objel čez rame (D. Muck 1995: 32).

Zgodilo se je, da je vesoljček Feliks pod vplivom kokakole, ki je nanj učinkovala kot alkohol, pripovedoval stare vesoljske vice. Užival je v pripovedovanju takih šal, ki niso za otroke in so povezane z razmnoževanjem nenavadnih življenjskih oblik.

Pri tistih o prešuštvovanju robotov s poštnimi računalniki so zardevali celo najbolj robati možje (D. Muck 1995: 68).

Avtorica sicer omeni besedo, tesno povezano z razmnoževanjem, besedo, ki jo je sama pisala po ograji, vendar pa je spolnost v tej knjigi stranskega pomena.

8 *Hči lune*

V mladinskem romanu *Hči lune* (1995) so v ospredju naslednja življenjska vprašanja: nestrpnost ljudi (tudi mladih) do drugačnosti (Lučka naj bi bila romskega porekla), doživljanje pubertete in oblikovanje medčloveških odnosov. Ne da bi roman zato izgubljal umetniško moč, je očitna etična naravnost; moralna sporočila so vtkana v dogajanje samo. V romanu ima veliko veljavo Oma, ženska, ki pooseblja človeško strpnost, toplino in razumevanje. Posebnost, ki bi sodila v samostojno obravnavo, je roman v romanu, pisan v ležečem tisku.

Tudi v delu *Hči lune* je pomemben pisateljičin humor. Tako na začetku zapiše, da je tisto, čemur moški pravijo »seksi«, majhno, debelo in zabito. (D. Muck 2001a: 12) V nadaljevanju je opaziti namig, da se moški morajo zdivjati, lahko na primer s kakšno gosjo, ker to menda potrebujejo. Lučka daje prednost duhovni ljubezni in bo z nadčloveškim zatajevanjem, kot pravi avtorica:

(...) opazovala, kako se držita za prepotene dlani in se ližeta vpričo vseh. Fuj!!! Fuj!!! Fuj!!! (D. Muck 2001a: 13).

Ljudje so določeni s stereotipi, tudi mladi jih hote ali nehote ohranjajo. Tako mora dekle čim prej dobiti fanta, saj je samskim baje težko. To izreče dekle Diana, ki tudi meni, da na samske prežijo v temi vseh »sort« pokvarjenci. Krištof pravi, da je Lučka bolj duhovne vrste in je stiskanje s fanti ne zanima, Lučka pa v notranjosti besni in bi se v resnici tako zelo rada stiskala k njemu, da bi ju naslikali in ju zatem tako upodobljena prodajali na romantičnih razglednicah (D. Muck 2001: 15).

Lučkina mama sodi med tiste, ki jih bolj kot dejanje samo skrbi, kaj bodo rekli ali si mislili drugi. Lučka je že velika in se s fanti ne sme več valjati po tleh, tudi kratko krilo in tesna obleka nista primerna. Prav v pretepih, igrah v vodi in bežnih dotikih se kaže prebujajoča se spolnost. Starejši je ne poimenujejo s pravim imenom, temveč opozarjajo, da mladi ne bi počeli neumnosti ali »tistega«. Tako so očitno nekoč tudi sami dobili otroke. Lučka je prišla k staršem po drugačni poti:

ker nista mogla imeti otrok, sta jo posvojila. Širile so se govorice, da jo je zapustila šestnajstletna Romka. Oma Lučki razloži, da je bila deklica gotovo nesrečna, ker srečna ženska tega ne bi nikoli storila.

Morala je biti nora od žalosti in skrbi, da je pustila svojega otroka tujim ljudem, pa čeprav je vedela, da mu bo pri njih lepše. Ti ne veš, draga moja, kako težko je, če mora človek delati proti svojim čustvom, če se mora odreči hrepenanju in ljubezni (D. Muck 2001: 51).

Lučka je prepričana, da dobrih ljudi na svetu sploh ni, so samo taki navadni, torej hudobni, sebični in domišljavi. Takšni, kot je njena Oma, niso ljudje, temveč so v človeško podobo začarana pravljična bitja. Pri tem ne gre za Lučkino pubertetniško preobčutljivost, ampak za to, da najstnica z ljudmi v resnici doživlja veliko podlega – od očitkov in žalitev o poreklu do zgražanja nad domnevno neprijetnimi lastnostmi ljudi, h katerim naj bi v resnici sodila.

V mladinskem romanu *Hči lune* je poglobitno etično sporočilo o strpnosti in razumevanju med ljudmi, spolnost je obravnavana implicitno in eksplicitno. Po eni strani se povezuje z ljubeznijo, po drugi pa s poskusom spolnega nadlegovanja. Petnajstletna Lučka komaj sluti, da se v njej prebuja spolnost. Kar zadeva slutnjo spolnosti, je prav poljubljanje tisto, ki je v knjigi kar pogosto. Poljubi so vseh vrst: od ukradenih in bežnih do vsiljenih in strastnih. Lučki se zgodi, da se je hoče Krištof na samem polastiti brez vsakršnih čustev in lepih besed. Poljubi jo tako, kot je za njeno starost očitno še prezgodaj. Tudi dlan, ki se dotakne njenih prsi, je vsiljiva, nasilna in ogrožajoča za dekle, ki je v marsičem še otrok. Pisateljica v dogajanju nakazuje, da sta za spolnost potrebni primerna starost in zrelost, hkrati prikazuje domnevno razliko med fantovskim in dekliskim doživljanjem telesnosti in spolnih potreb. Prvi si baje želijo neposredne telesne potešitve, druge pa so predvsem čustvene in nekoliko prestrašene ter za vse skupaj potrebujejo nekoliko več časa, vendar tudi pri tem doživljanju med dekleti samimi obstajajo očitne razlike.

Etično sporočilo je tisto, ki preplavi spolnost. Krištof postane v svoji spolni želji človeško grd in pritlehen.

Če ne znaš zanetiti ognja, me boš pa kako drugače ogrela. Tvoje sorte punce se menda precej vročerkve. No, le pridi semkaj k meni! Mi boš za centralno (D. Muck 2001a: 71).

Ko jo razvrednoti tudi kot nadebudno pisateljico, v Lučki umre vsa zaljubljenost. Očita ji vsiljevanje, ima jo za neuporabno, celo njeni neznani starši v njem vzbujajo dvom. Lučka ugotovi, da je ljubezen škodljiva in nepomembna. Namerava se posvetiti dobroti, toda v njeno življenje vstopi pristna ljubezen v Binetovi podobi, čustvo, ki ga je morda slutila, vendar se ga je na vse pretege branila. Bine je uvideven in zna prisluhniti Lučkinim željam in hrepenanju. Njuna ljubezen se rojeva počasi, nežno in iskreno. Prebujajoča se spolnost je samoumevna in spontana.

Nato jo je kar poljubil. Tokrat je že začutila mravljinca in ko je odmaknil ustnice, jo je takoj popadalo, da bi to storila še enkrat. Posumila je, da se lahko zadeva s poljubljanjem še zelo razvije in da mogoče večurna prisesavanja, ki jih je videla v raznih limonadastih nadaljevalkah, niso le filmski triki (D. Muck 2001a: 101).

9 *Blazno resno zadeti*

Knjiga *Blazno resno zadeti* (1996a) sodi med literarno-informativno literaturo. Vzgojno sporočilo govori o drogah in škodljivem uživanju prepovedanih drog. Pisateljica opozarja, da je beseda narkoman zastarela, saj je treba govoriti o odvisniku ali zasvojenecu. V romanu se tega seveda ne drži, vendar ni moteče, saj to pomeni njeno pisateljsko svobodo. Včasih popravi lastno izražanje, drugič ohranja znane in uveljavljene izraze. Na koncu predlaga branje del o škodljivi uporabi prepovedanih drog. Morda bi spisek knjig v ponatisu lahko posodobila. Najnovejša dela ne razlikujejo več med trdimi in mehкими drogami, alkohol pa je, kot smo že omenili, poleg cigaret, kave in nekaterih pomirjeval uvrščen med uvajalne droge.

Desa Muck piše v prvi osebi ednine, je antijunakinja s pravim imenom. Antijunakinja jo imenujemo zato, ker ne skriva svojih slabih lastnosti in zasvojenosti s hrano. V notranjem monologu včasih ni takšna humanistka, kakršna je v dejanjih. Nekako načrtno beži pred »roko pravice« in po potrebi kaj zamolči ali se celo zlaže. Zaslepljeno občuduje nevarnega in nasilnega alkoholika in se malce zaljubi vanj. Ker je njena podoba smešna in karikirana, prizadevanje, da bi reševala zasvojenca, učinkuje toliko bolj prepričljivo, iskreno in brez kančka moraliziranja. Ljudje se predajajo omami, saj resnično življenje ni takšno, kakršnega si želijo. Drogam se podredijo zaradi pomanjkanja ljubezni in razumevanja bližnjih, zlasti staršev. Včasih posegajo po drogi tudi otroci, ki jih starši hočejo obvarovati pred zunanjim dogajanjem, jih zavijajo v vato in jim kažejo napačno podobo sveta. Srečanje z zahtevnimi in neusmiljenimi vrstniki ni preprosto – mladostnica in mladostnik se iznenada znajdetata v primežu krutega in nasilnega življenja.

Pisateljica si želi svet brez omamljanja in odvisnosti, toda prav dobro ve, da popolna uresničitev takega sveta ni mogoča. Včasih izraža kritiko sodobne družbe.

Najbolj nevarni odvisneži so politiki. Rajši zapirajo folk in delajo vojne, kokr da bi se odpovedali svoji lubleni oblasti! Sam poglej, kolk je mrtvih zaradi njih! (D. Muck 1996a: 159).

Spolnost v knjigi ni pomembna. Morda bi jo bilo mogoče razbrati iz siceršnjih medčloveških razmerij. Ženska iz soseščine, ki prihaja k Desi na klepet, je zavrtta in moralistična. Po naključno zaužiti drogi začne nadlegovati soseda Kreslina (resnični Vlado Kreslin ima pomembno vlogo tudi v knjigi *Blazno resno o seksu*). Pisateljica se zaljubi v alkoholika Mira, ta moški pa ima s soprogo nezdravo razmerje, ki preskakuje iz skrajnosti v skrajnost. Pod vplivom alkohola pretepa njo in hčerko (dekle, ki jo Desa hoče rešiti droge), ko pa se strezni, je volk spokornik in čisto drugačen človek. Razmerje se kar ohranja, čeprav žena dobi zdravniško potrdilo o poškodbah. Alkoholikovo nasilje občuti na svoji koži tudi Desa.

V knjigi *Blazno resno zadeti* so odrasli prikazani kot nezreli otroci, in veliko vprašanje je, ali bodo sploh kdaj dozoreli. V svetu, ki ga vsiljujejo svojim in tujim otrokom, je vse preveč grdega. Desa se kot tradicionalna romaneskna junakinja (tokrat ji priznajmo to vlogo) spopade s svetom, odpravi se na pot in na koncu se njeno potovanje ne konča, kot je nasprotno značilno za tradicionalni evropski roman. Sveta ji ne uspe spremeniti, reši pa dve dekleti, prvo, ki še ni zasvojena, in drugo, ki ji je pomagala pri odvajanju od droge, ter jima pokaže svobodno pot v prihodnost.

Knjiga je napisana napeto in pisateljsko spretno ter kljub resni tematiki izjemno duhovito in zabavno. Najstniki govorijo v slengu in uporabljajo tudi be-

sednjak uživalcev in zasvojenec. Pisateljica ga pojasnjuje in v dogajanje vpleta strokovni zapis o drogah. Do človekovega bega je strpna, tako kot je to zanj na splošno značilno. Zmeraj si prizadeva, da bi razumela. Včasih stvari prikazuje s prikupno naivnostjo in močno domišljijo, potem pa se vrne na realna tla in skuša ukrepati.

V trenutkih, ko slika brezbriznost ali nasilje odraslih, je knjiga kljub lahkotnosti in barvitemu slogu močno pretresljiva. Kot je to za pisateljico običajno, pretirava pri pisanju o prehranjevanju – tako lastnem kot tujem, umazaniji deklet, njenim osebam kar naprej tečejo sline in smrkelj, opisi so res nazorni, toda v odstavku o dekletu, ki je videti popolnoma izgubljeno in na tem svetu vsem odveč, zapiše, da deklica zna biti dobra prijateljica: veliko je tvegala, da bi pomagala od drog odvisni vrstnici, vsekakor je poštena. Tudi ko je za vse druge ljudi nekdo v celoti umazan, avtorica v njem še vedno najde dobroto in čistost. Tudi zato je *Desa Muck* dragocena slovenska pisateljica. Kakovost njenega dela poleg nagrad merijo in ocenjujejo njeni številni bralci in bralke, otroci in najstniki (tudi njihovi starši), saj jim prinaša smeh, upanje, optimizem, razumevanje in strpnost.

10 *Kremplin*

Roman *Kremplin* (1996b) se razlikuje od drugih del. V dogajanju je veliko zla, prizori nasilja so opisani natančno in nazorno. Pisateljica skuša temačne skrivnosti, mistiko in črno magijo nevtralizirati z razlogi, ki naj bi tičali v človekovi duševnosti, vseeno pa noče biti popolnoma realistična. V delu kot celoti ostaja veliko mističnega, morda je najbolj stvaren dogodek na koncu – *Kremplinova* smrt. Večnost, ki jo je že od sedemnajstega stoletja živel *Kremplin*, naj bi bil navaden dolčas, zato mora priti dan, ko se vse skupaj konča. Eliksirja, ki ga je ohranjal pri življenju, ni hotel več uporabiti in je vsemu napravil konec.

Zgodba romana je precej zapletena, zgovorna pa so strnjena filozofska spoznanja, na primer: »Da so ljudje muhasti, zavistni in površni in da je edina stvar, ki jo resnično ljubijo – denar in oblast« (D. Muck 1996b: 78). Po drugi strani niti z eliksirjem večnosti (zdravilom proti smrti), ki ohranja telesno življenje, srca ni mogoče obvarovati pred ljubeznijo (D. Muck 1996b: 88). Ljudje zmeraj hočejo mladost, lepoto in moč.

Tudi spolnost v romantični grozljivki *Kremplin*, kot delo označi avtorica sama, je temačna in skrivnostna. Najprej je prikazana skoz otrokove oči, torej posredno in otroško naivno. Grofica noče roditi temnopoltega otroka in zahteva *Kremplinovo* pomoč. Le-ta je bil tedaj komaj desetleten fantič, preganjalci čarovnic so mu zlomili noge in položaj je bil videti brezizhoden. Grofica je varala svojega moža s postavnim temnopoltim moškim. Otrok se vseeno rodi in postane poosebljeno zlo. Imenuje se *Evelina*. Najprej strahovito muči živali, kasneje pa ljudi, zlasti *Kremplina*, ki se zaljubi vanjo in se ji čustveno popolnoma podredi. Razjeda ga samouničevalna ljubezen.

Mnogi odlomki so nabiti s čustvi. V velikih steklenih posodah so na primer ohranjeni človeški spački. Učenjak *Sinuhe* jim je tik pred smrtjo naklonil nekaj toplote, nežnosti in bližine. Bil je edini, ki je to storil. Matere jim zaradi strahu pred neznanim in spačenostjo niso izkazovale ljubezni. Tisti, pravi pisateljica, ki jih ni ljubila mati, menijo, da so za ves svet brez vrednosti. Takšno boleče spozna-

nje je pestoval tudi Kremlin. Potem se v življenju pojavijo ljudje, ki jih vendarle prepričajo, da nimajo prav.

11 *Lažniva Suzi*

V romanu *Lažniva Suzi* (1997) je etiki in spolnosti namenjena precejšnja pozornost. Poglavitno sporočilo dela je dekletovo zatekanje v domišljijjski svet – beg iz umazane realnosti, ki jo sestavljajo: izgubljena in nemočna mati, oče alkoholik in bedno kletno stanovanje, v katerem družina preživlja svoje nič kaj srečne dneve. Vso to banalnost je treba odeti v kaj drugega, jo olepšati in spremeniti, zato da bodo vrstnice Suzi sprejemale. Dekle krade denar svojemu očetu in neizprosnim sošolkam kupuje darila, saj se jim želi prikupiti. Podobno je počel tudi filozof Jean Paul Sartre, le da je on kradel staremu očetu Charlesu Schweitzerju in prinašal darila vrstnikom.

Opisana je prva, ne posebno lepa spolna izkušnja pod vplivom alkohola in s prvinami nasilja. Dekle Suzi se na končnem izletu po osmem razredu zaplete z voznikom tovornjaka. Ker neprestano laže, tudi njemu ne pove, koliko je v resnici stara. Svojim petnajstim doda še nekaj let in se ima za gimnazijko. Izkušnja je neprijetna in boleča, toda po nezaščitenem spolnem odnosu, ki se ne uresniči v celoti, se pojavi strah pred nezaželeno nosečnostjo in spolno prenosljivo boleznijo.

Ker Suzi neprestano laže, je tudi spolnost povezana s takim prikazovanjem življenja. V lažeh se pojavi prej kot v resnici, saj Suzi velja za prvo osmošolko s spolnimi izkušnjami. Izmišlja si vse mogoče dogodke.

Kot gimnazijka se Suzi umiri in najde smisel in dramskem krožku. Ponovno sreča fanta, ki ga je v osmem razredu kar zaustavila na cesti in tako rekoč uporabila, da je sošolke prepričala, kako ima fanta tudi sama. Ta neznanec je študent režije in zdaj somentor dramskega krožka. Porodi se lepa, strastna in globoka ljubezen. Spolnost je prikazana kot redko darilo življenja, kot nekaj čistega in poetičnega, iskrena predanost in globoko zaupanje. Skali jo razkrivanje Suzijine preteklosti, ki ga zakrivi nekdanja maščevalna sošolka. Suzi tedaj ni vedela, da se zanima za istega fanta. Vse skupaj je bil velik nesporazum z nepredvidljivimi posledicami.

Suzi se morajo zgoditi strašne stvari, da spozna svojo človeško ceno. Ljudje razkrijejo njene laži in jo razkrinkajo, umre ji oče in zapusti jo fant. Prepričana je, da je slaba in da je nihče ne mara. Vsemu hoče enkrat za vselej napraviti konec, zato se odloči za samomor. Pravočasno ji izperejo želodec in v psihiatrični ustanovi ji dobrodušni psihiater razkriva življenjske modrosti. Pove ji, da je čisto v redu dekle, le njena domišljija je preveč bujna. V življenju jo je mogoče usmeriti v kaj koristnega, na primer igrilstvo in pisateljstvo.

In pazi, imaš čudovit in redek zaklad, ki se mu reče domišljija. Ne zapravljaj ga po nemarnem za bedno laganje. In tudi če se boš še kdaj zlagala, zato še ne bo konec sveta (D. Muck 1997: 131).

Knjiga je napeta ter napisana v izbrušenem in prečiščenem slogu. Odlični so življenjski scenariji, ki si jih glavna oseba, antijunakinja Suzi, oblikuje v svoji domišljiji. Pisateljica je tako kot v drugih delih tudi v romanu *Lažniva Suzi* izvrstna poznavalka človeške psihe. Dobro pozna doživljanje in občutenje najstnic in najstnikov, prepričljivo pa so prikazani tudi odrasli liki, na primer plemenita

razredničarka in mati, ki je po srcu dobra, a se nekako ne znajde v življenju, saj ne zbere dovolj moči, da bi karkoli spremenila in se uprla moževemu pijančevanju, in ne nazadnje študent Matjaž, velika Suzijina ljubezen, poln idej, iskrene naklonjenosti do dekleta, strasti in morda tudi prenatrženosti v svojih sodbah. Kadar so ljudje razočarani v ljubezni, ne vidijo več jasno. Pomembna oseba je tudi Hedvika, Suzijina najboljša prijateljica. Tako kot v romanu *Pod milim nebom* je tudi ta prijateljica dobra, razumevajoča, zvesta in strpna. Za knjigo *Lažniva Suzi* je Desa Muck leta 1997 dobila nagrado za najboljše slovensko mladinsko literarno delo večernica, ki jo podeljuje časnik *Večer*. Darka Tancer-Kajnih v celovitem pregledu utemeljevanja in podeljevanja teh nagrad navaja, da je bila Desa Muck za to nagrado nominirana večkrat (D. Tancer-Kajnih 2007: 102–103).

12 *Blazno resno slavni*

Knjiga *Blazno resno slavni* (1998a) govori o ceni slave, zapletih pri snemanju filma, človeški brezobzirnosti, obsedenosti s pozitivnim mišljenjem in težavah najstnika Grega, ki ga osvetli lažni blišč slave. Delo je napisano v prvi osebi ednine. O svojih doživetjih, med katerimi je srečanje s kriminalci najhujše vrste, govori Grega sam. Pri tem izraža tudi stisko zaradi svoje zunanosti, čeprav je prav takšen, nekako poseben, zanimiv za snemanje reklam in filma. Nepredvidljivi dogodki in osramočenost pred drugimi ga privedejo do poskusa samomora. Njegov dobri duh, ki ga rešuje in po svoje tolaži, je režiser Hijacint, ne kdo ve kako idealen lik, zakajen, večkrat opit, radoživ, glasen in do brezumja predan filmu.

Odrasli ne izbirajo besed, so brezobzirni, grobi in neusmiljeni (v Gregovi navzočnosti govorijo žaljive besede o njegovi zunanosti), ljudje pri filmu so nezreli, samovšečni, tako ali drugače zasvojeni, posmehljivi in živčno razrvani.

Kar zadeva spolnost, je v knjigi nekajkrat omenjena samo Gregova zaljubljenost v prelesto in prsato Marino. Večja pozornost je namenjena Gregovemu prizadevanju, kako vztrajati v ponorelem svetu domnevno slavnih. Ker pa zna pisateljica marsikaj obrniti na glavo in vedno znova presenečati, so ti čudni ljudje na koncu, ko Grega in njegova mati ostaneta brez vsega, iznenada popolnoma drugačni in pripravljeni priskočiti na pomoč.

Tudi v knjigi *Blazno resno slavni* je veliko humorja, začinjenega s simpatičnim pretiravanjem in nazornim opisovanjem posledic opitosti ter človeške neumnosti. Če pa nam pri smešnem ne bi uspelo pozabiti na čustva, kot predlaga Henri Bergson, bi junaka lahko občutili kot precej tragičen lik.

Desa Muck opravi tudi poučno nalogo ter mlade bralke in bralce natančno seznanj s snemanjem filma ter delom na radiu in televiziji.

13 *Fonton*

Podnaslov knjižice *Fonton* (1998b) je *Priročnik za telefoniranje*. Vse skupaj se začne z zaljubljenostjo. Jan se zagleda v deklico Mojco (kasneje doživi pravi pravcati ljubezenski trans) in tedaj se zave grozljive resnice, kot pravi avtorica, da sploh ne zna telefonirati (D. Muck 1998: 1). V sanjah ali morda v resnici se mu prikaže Televila in ga prijazno pouči o pravilih spodobnega telefoniranja. Vila mu

recitira v vezani besedi (pisateljica Desa Muck je tudi dobra pesnica, saj so njene pesmi spevne, rimane in napisane v bogatem besedišču). Janu ne gre vse tako gladko, kot bi si želel, vila pa ga spodbuja, naj ne obupava, saj je njeno poučevanje vedno uspešno. Pravilnega telefoniranja je naučila že hujše primerke. Mnogi izmed njih so obogateli ali postali uspešni politiki. Pomembno je, da se človek obvlada, pravi pisateljica, druge ceni in spoštuje ter jih ne nadleguje. Na prvem mestu mora biti vljudnost, pa tudi malce humorja, prisrčnosti in izvirnosti ne škoduje, svetuje avtorica, nesramnost pa nikakor ni primerna (D. Muck 1998b: 33).

14 *Blazno resno o šoli*

V knjigi *Blazno resno o šoli* (2000) je v ospredju etika, spolnost pa je obravnavana posredno, ko se v šoli otroci zaljubljuje drug v drugega. Besedilo je sestavljeno iz treh delov: nasvetov o čim bolj uspešnem učenju, zgodbe, ki se dogaja v šolskem okolju, in referata, v katerem so povzeta spoznanja iz knjige Alenke Puhar *Prvotno besedilo življenja*. Pisateljica v svojem značilnem duhovitem slogu svetuje, kako si je mogoče izuriti spomin, kakšne okoliščine so najprimernejše za učenje in kako pri učenju ustrezno napredovati.

Dogajanje v razredu je prikazano plastično, literarno slikovito in fabulativno zelo spretno. Avtorica je mojstrica zapletov. Iz umirjenih okoliščin zna napraviti na videz brezizhoden položaj. Glavna junakinja Neža je junakinja v pravem pomenu besede, saj je marljiva in vzorna učenka, kaj kmalu pa se v njenem življenju vse tako zelo zaplete, da ni več videti rešitve. Žane ima sprva vse lastnosti antijunaka, v nadaljevanju pa zaljubljenost iz njega napravi drugačnega človeka. Če pri učitelju Kilerju, sovražniku otrok, avtorica pravi, da ljudi te vrste ni mogoče spremeniti ali pa morda zelo počasi, se Žane iz nasilneža spremeni v pravičnega fanta, ki se začne boriti za pravice in spoštovanje ogroženih učenk in učencev. Ljubezen, čeprav še vsa otroška, očitno dela čudeže.

Desa Muck na koncu sporoča, da morajo mladi biti povezani, držati skupaj v dobrem in slabem ter drug drugemu priskočiti na pomoč. Pisateljica je, kot smo že poudarili, dobra psihologinja. Njeni literarni liki so plastični in dosledno izrisani. Tudi v tej knjigi je duhovita, vendar pa so nekateri odlomki, v katerih je prikazano trpljenje v šolskih klopeh, tudi žalostni.

15 *Čudež v operi*

Slikanica *Čudež v operi* (2001e) je šaljivo in prisrčno poučno pisanje o operni umetnosti. Pisateljica otroke popelje v opero. Pri tem ji pomagata operna miš Ope-rela in bančni prašiček gospod Papi. Deklico Julijo seznanita, kaj so dirigent, pevci in zbor, kaj je uvertura, o čem govorijo operne zgodbe, kaj se dogaja za odrom in kaj vse je potrebno, da predstava poteka brezhibno.

Teta Albina je zaljubljena v opernega pevca in vneta občudovalka opere. Tudi deklica Julija, potem ko se z vsem temeljito seznani, postane ljubiteljica opere in doživi njen estetski čudež.

16 *Sama doma*

Mladinski kriminalni roman *Sama doma* (2001f) je napeto, razgibano in vsebinsko razvejano delo. Pisateljica niza nove in nove zaplete in vse se dogaja skoraj tako kot v filmu. Glavna junakinja, petnajstletna Laura, je sprva precej pasivna; tisto, kar se ji zgodi, je nekakšen splet okoliščin, od vsiljene domače zabave, potem ko ostane sama doma, da bi pazila na psičko, do dolgega pohoda s pobeglima kaznjencema. Roman govori o moči človekove osebnosti, posebnih življenjskih pravilih, ki vladajo tudi v kriminalni družbi (nekateri izprijenci so veliki ljubitelji živali, ne pa tudi ljudi; so tudi taki, ki se požvižgajo na oblast, prisluhnejo pa nasvetom svoje matere), o telesnih naporih in nevarnih preizkušnjah. Pisateljska domislica je tako imenovana Težilka, nekakšna Laurina vest, ki je tako kot dogajanje samo prikazana humorno. Roman govori o prijateljstvu, ljubezenskem razočaranju ter neznačajnosti in strahopetnosti.

Lahkotnemu in z ironijo naslikanemu dogajanju je dodana tudi resna tema. Med talci je deklica s posebnimi potrebami (pisateljica govori o duševni prizadetosti). Okoliščine pripomorejo, da otrok, ki je veljal za nemega, čudežno spregovori. Med Lauro in deklico se splete trdna in topla človeška vez. Resno je opisano tudi ponavljanje poskusa samomora (tablete, rezanje žil), ki ga skuša storiti v ljubezni razočarano dekle.

Pisanja o neposredni spolnosti skoraj ni. Prvi poljub ni kdo ve kako romantičen. Pisateljica ustvari napeto ozračje, zlasti ko se zdi, da bo kriminalec dekletoma, najprej Kameli, nato Lauri kaj storil, potem pa se k sreči izkaže, da je bila Laurina naloga zgolj kuhanje kosila.

Pisateljica sporoča, da so dejanja tista, ki kažejo resnico. Še tako strašne okoliščine je mogoče premagati, če med ljudmi vlada prijateljstvo. Zavrača čustveno nasilje ter spodbuja osebnostno moč in odgovornost za dejanja.

17 *Kakšne barve je svet*

Kakšne barve je svet (2002c) je zgodba o tem, kako krtova mladiča odkrivata svet. Dogodivščine ju privedejo do spoznanja, da je svet lep in pisanih barv. Izkušnje ju naučijo, da je v slogi moč in da prav nihče na svetu ni brez smisla. Zgodba je napisana dinamično, duhovito in neposredno. Odnosi med živalmi močno spominjajo na razmerja med ljudmi. Pisateljica uporablja izraze: tečnoba, požreti, razgrajati, zahirana kobilica, repenčiti se, potuhnjena krta in prhniti. Krtova mama je navezana na svoj dom in temo ter noče novosti. Večkrat doživi živčni zlom. Humor se poraja tudi v poimenovanju – oven je ovčar, kozel je kozjek, bik je kravjak, pujs pa svinčnik. Humanost je v živalskem svetu navzoča posredno in je odeta v ironijo.

18 *Zbirka Anica*

Zbirko Anica sestavljajo besedila za manjše, okrog osem let stare otroke. Toliko jih ima deklica Anica, in to je zmeraj zapisano na začetku knjige, tako da otrokom ni treba poznati zbirke v celoti; vsaka knjiga je namreč popolnoma samostojno umetniško delo. Bralke in bralci spoznavajo Aničino družino: mama

in oče sta dobra, razumevajoča in strpna; oba imata tudi smisel za humor. Aničin prijatelj Jakob je pri petih letih v prometni nesreči izgubil mamo ter živi z očetom in babico. Stara gospa je polna življenjske energije, preveva jo športni duh, Jakob pa raje tiči v knjigah in že veliko ve; znanje očitno ni vse ter ne zadošča za brezskrbno življenje in stike z vrstniki, saj je Jakob kot mlad »intelektualec« in bodoči znanstvenik nekoliko nesamozavesten oz. nezadovoljen s svojo zunanostjo. Anica je živahna in radoživa deklica, dobra športnica, predvsem pa zvesta in zanesljiva prijateljica. Včasih, ko skuša zaplet razrešiti, nevede izreče še kakšno neprijetno resnico. Tako npr. predlaga svojemu očetu: »Jakob se noče obleči v kopalke, ker pravi, da je grd. Ti, ki si moški in še neprimerno grši od njega, mu povej, da je to neumnost!« (D. Muck 2004: 21). Pisateljica piše o drobnih dogodkih, njena junakinja Anica pa se včasih srečuje tudi s hudimi preizkušnjami, kakršno je na primer srečanje s smrtjo. Umre ji zajček in deklica spozna bolečino žalovanja. Aničina starša sta pozorna tudi do Jakoba ter strpna in vzgojno odprta do Aničine sestre Mojce, včasih nekoliko težavne pubertetnice.

Knjige so napisane v preprostem in razumljivem jeziku, primerne starostni stopnji otrok, ki so jim namenjene. Avtorica je v svojem slikanju Aničinega življenja prijetna, nevsiljivo vzgojna in hudomušna, vendar tu in tam, kadar gre za resna in za otroke usodna vprašanja, načrtno ne tako veselo duhovita kot v drugih knjigah. Posredno kaže lepoto in prisrčnost družinskega življenja ter globino prijateljstva. Neznatni zapleti, ki pa jih otroci lahko občutijo kot velik pritisk in težave, se zmeraj razpletejo ugodno. Pisateljica v učinkoviti in estetsko izvrstni umetniški obliki pripoveduje o odgovornosti, vztrajnosti, zvestobi, zanesljivosti, porednosti, zmerjanju vrstnikov ter varnem zatočišču, ki ga dajejo starši. Za zbirko Anica je pisateljica leta 2005 dobila Levstikovo nagrado.

V Zbirki Anica je spolnost tu in tam samo nakazana. V knjigi *Anica in grozovitež* (2001b) Aničina sestra Mojca v odsotnosti staršev bere ljubezenski roman, v knjigi *Anica in športni dan* (2002) Anica in Jakob naletita na parček, ki se poljublja. Poljub ni omenjen z besedo, temveč je prikazan z ilustracijo (v knjigah Dese Muck so odlične ilustracije, vendar bi pisanje o njih sodilo v posebno teoretično obravnavo). Gre za namig, da sta dekle in fant nekaj počela. V knjigi *Anica in počitnice* (2004) je omenjena zaljubljenost Aničine sestre Mojce, v *Anici in prvi ljubezni* (2006b) prva Aničina zaljubljenost (pomembno je tudi to, da Anica, ki je najprej polna predsodkov in pomislekov v zvezi z življenjem na kmetih, spozna vrednost dela na zemlji, narave in pristnih odnosov v vaški skupnosti), v *Anici in skrivnostni maski* (2007) Anica predvideva, da bi se njena mama lahko zaljubila v skrivnostno masko. Pod zlato masko čudovitega in plemenitega princa, ki je Anico rešil pred razposajenimi kurenti, se je na veliko presenečenje skrival njen oče. Dotlej se je namreč vedno našemil tako zelo neokusno, da se ga je Anica sramovala.

19 Ko se želva izgubi

V pravljici *Ko se želva izgubi* (2009) je v resničnem svetu prostor tudi za pravljlična bitja. Desa Muck v smiselno celoto poveže ljubezen in skrb za živali, odnose med otrokom in odraslimi, pravljlična bitja z željo po preživetju ter nasilno poseganje v naravo. Dečku Mavriciju starši ne dovolijo, da bi doma imel živali, zato pri svoji babici skrbi za želvo Cvetko. Med otrokom in živaljo se stke nežno

in globoko razmerje, vse pa se zaplete tistega dne, ko želve ni več mogoče najti. Deček jo začne mrzlično iskati na travniku, kamor naj bi se zatekla, toda z lopatko se lahko loti dela šele potem, ko se umaknejo buldožerji. Travniki so namreč spremenili v gradbišče.

Mavricij ne najde svoje ljubljene živali, naleti pa na majhne ljudi, miniaturno družino Rogovilc, ki jo sestavljajo mama, oče in otroka. Oče Rogovilc je jezljiv in nejevoljen, z buciko je pripravljen braniti svojo družino in dom, toda k sreči kaj kmalu ugotovi, da deček ni njegov sovražnik, temveč prijatelj. Pravljlična bitja, ki nočejo, da bi jih imel za palčke, odnese v babičino hišo in čaka na primerno priložnost, da jih bo kasneje skril v gozdu, saj je to edino upanje za njihovo preživetje. Pred slovesom mu oče Rogovilc reče, naj pogleda pod drva. In res, tam je ujeta njegova želva Cvetka. Vse se srečno izreče, Mavricijev oče pa sinu zaupa, da mu je na skrivaj pomagal skrbeti za pravljlično družino. Moški imajo pač svoje skrivnosti, ženske pa svoje, sklene svojo prijazno pravljico pisateljica Desa Muck.

Z etičnega vidika je očiten humanizem: deček Mavricij je dober, ljubezniv in prijazen; skrbi za svojo žival in je dejaven junak, saj je zanjo pripravljen prekopati ves travnik; očka je dečkov skriti zaveznik. Oče Rogovilc je postal nergač zaradi ogrožajočega življenja. Ljudje bodo uničili naravo in z njo tudi pravljlična bitja, ki se skrivajo v njej.

20 Sklep

Pisateljica Desa Muck v svojih mladinskih delih z etičnega vidika prinaša humano sporočilo o vrednosti človekovega življenja. Sporočilo je skano slogovno ubrano, prečiščeno, humoristično, izvirno in domiselno. Menjavajo se pripoved, opis, notranji monolog, dialog, domišljjski prikaz, kratka radijska igra in roman v romanu. Pisateljica je moralno angažirana. Etične vrednote oblikuje v umetniški podobi.

Proučevanje obsežnega literarnega opusa slovenske pisateljice Dese Muck ponuja razvejano etično problematiko. Moralno sporočilo je vtakano v dogajanje ter pomeni delovanje njenih literarnih oseb, sočasno je avtoričino vrednotenje večkrat podano kar naravnost, in to zdravorazumsko, realistično, strpno in dobronamerno, nikoli moralistično in pridigarsko. Desa Muck se zavzema za človekovo svobodo, priznava evdajmonizem, strpna je do hedonizma mladih, kolikor se hlepenje za užitki ne izrodi v zasvojenost, distancira se od grobega utilitarizma (tu in tam priznava konsekvencializem z vidika dobrih posledic); v pragmatizmu išče pozitivno stran neposrednega učinkovanja in vidnih rezultatov. Pisateljica se zavzema za moralne vrednote, kot so: poštenost, prijateljstvo, svoboda, sočutje, ekološka ozaveščenost, strpnost, solidarnost in spoštovanje človekove osebnosti. Prizadevanje za človekove pravice in svoboščine je pomembna umetniško oblikovana sestavina njenega literarnega opusa.

Spolnost je samo del medčloveških odnosov, za katere si avtorica načrtno trudi, da bi bili čim boljši in da bi bilo tudi zato vredno živeti. Obravnava jo kot prebujanje čustev in večinoma zgolj nakazane aspekte hedonizma. Človeško zlo se lahko podaljšuje v spolnosti in rani mlado osebnost. Pisateljica ne prikriva in olepšuje resnične podobe življenja, temveč se loteva tudi mejnih vprašanj človekovega eskapizma, kakršni sta zasvojenost in poskus samomora. V nazornem

slikanju realnosti, v kateri je očitno tudi zlo, ohranja optimizem in upanje, da je svet mogoče obrniti na bolje in v ljudeh prebuditi dobro.

Literatura

- Henri Bergson, 1977: *Esej o smehu*. Prevod Janez Gradišnik. Ljubljana: Slovenska matica.
- Katarina Bogataj-Gradišnik, 1991: *Grozljivi roman*. Ljubljana: DZS.
- Burcar Lilijana, 1999: Pod milim nebom pustolovskega romana – dekliški liki in njihovo nelagodje. *Otrok in knjiga* 48, 26–36.
- Dragica Haramija, 2006: Sodobna slovenska mladinska proza. V: *Preseganje meje*. Slovenski slavistični kongres. Zagreb, Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, 181–294.
- Dragica Haramija, 2008: Mladinska proza Dese Muck. *Otrok in knjiga* 72, 5–18.
- Dragica Haramija, 2009: *Sedem pisav. Opusi sedmih sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev*. Maribor: Mariborska knjižnica, revija *Otrok in knjiga*, Pedagoška fakulteta.
- Glorija Marinovič, Muck Desa, 2004: Zmeraj kakšna Živa za smetiščnega mačka. *Otrok in knjiga* 61, 84–87.
- Desa Muck, 1989: *Pod milim nebom*. Celovec – Ljubljana – Dunaj: Mohorjeva založba.
- Desa Muck, 1993: *Blazno resno o seksu. Knjiga namigov za najstnike*. Ilustriral Igor Ribič. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Desa Muck, 1995: *Blazno resno popolni. Knjiga namigov za najstniški bonton, uporabna v našem osončju*. Ilustriral Igor Ribič. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Desa Muck, 1996a: *Blazno resno zadeti*. Ilustriral Igor Ribič. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Desa, Muck, 1996b: *Kremplin*. Celovec – Ljubljana – Dunaj: Mohorjeva založba.
- Desa Muck, 1997: *Lažniva Suzi*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Desa Muck, 1998a: *Blazno resno slavni*. Ilustriral Igor Ribič. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Desa, Muck, 1998b: *Fonton. (Priročnik telefoniranja za mularijo)*. Ilustriral Bojan Jurc. Ljubljana: Telekom.
- Desa Muck, 2000: *Blazno resno o šoli*. Ilustriral Igor Ribič. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Desa Muck, 2001a: *Hči lune*. Ljubljana: Mladinska knjiga, Zbirka Knjigožer.
- Desa Muck, 2001b: *Anica in grozovitež*. Ilustrirala Ana Košir. Ljubljana: Mladinska knjiga, Zbirka Anica.
- Desa Muck, 2001c: *Anica in materinski dan*. Ilustrirala Ana Košir. Ljubljana: Mladinska knjiga, Zbirka Anica.
- Desa Muck, 2001d: *Anica in zajček*. Ilustrirala Ana Košir. Ljubljana: Mladinska knjiga, Zbirka Anica.
- Desa Muck, 2001e: *Čudež v operi*. Ilustriral Rajko Blaško. Ljubljana: Rokus.
- Desa Muck, 2001f: *Sama doma*. Ilustriral Sebastijan Čamagajevac. Ljubljana: Mladinska knjiga, Knjižnica Sinjega galeba 307.
- Desa Muck, 2002a: *Anica in Jakob*. Ilustrirala Ana Košir. Ljubljana: Mladinska knjiga, Zbirka Anica.
- Desa Muck, 2002b: *Anica in športni dan*. Ilustrirala Ana Košir. Ljubljana: Mladinska knjiga, Zbirka Anica.

- Desa Muck, 2002c: *Kakšne barve je svet*. Ilustrirala in oblikovala Branka Schwarz. Celovec – Ljubljana – Dunaj: Mohorjeva družba.
- Desa Muck, 2003a: *Anica in velike skrbi*. Ilustrirala Ana Košir. Ljubljana: Mladinska knjiga, Zbirka Anica.
- Desa Muck, 2003b: *Panika*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Desa Muck, 2004: *Anica in počitnice*. Ilustrirala Ana Košir. Ljubljana: Mladinska knjiga, Zbirka Anica.
- Desa Muck, 2005: *Pasti življenja*. Ilustriral R. Jenko. Celovec – Ljubljana – Dunaj: Mohorjeva založba.
- Desa Muck, 2006a: *Peskovnik Boga Otroka*. Ljubljana: Sanje.
- Desa Muck, 2006b: *Anica in prva ljubezen*. Ilustrirala Ana Košir. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Desa Muck, 2007: *Anica in skrivnostna maska*. Ilustrirala Ana Košir. Ljubljana: Mladinska knjiga, Zbirka Anica.
- Desa Muck, 2009: *Ko se želva izgubi ...* Ilustriral Peter Škerl. Ljubljana: Mladinska knjiga, Knjižnica Čebela. 427.
- Igor Primorac, 2002: *Etika in seks*. Prevod Borut Cajnko. Ljubljana: Krtina, Knjižna zbirka Krt.
- Igor Primorac, ur. 2003: *Suvremena filozofija seksualnosti*. Zagreb: KruZak.
- Igor Primorac, 2006: *Etika na djelu*. Zagreb: KruZak.
- Igor Saksida, 2001: *Mladinska književnost*. Ljubljana: DZS.
- Arthur Schopenhauer, 2001: *Metafizika spolne ljubezni*. Prevod P. Amalietti. Ljubljana: Amalietti & Amalietti.
- Darka Tancer-Kajnih, 2007: Večernica. Nagrada za najboljše slovensko izvirno mladinsko delo preteklega leta. *Otrok in knjiga* 70, str. 99–108.
- [http://209.85.129.132/search?q=cache:LXOCuZVCO84J:www.osebnost.si/clanki/pregl ...](http://209.85.129.132/search?q=cache:LXOCuZVCO84J:www.osebnost.si/clanki/pregl...) 20. 6. 2009
- http://209.85.129.132/search?q0cache:4RNdyJmF3ewJ:www.sigledal.org/geslo/Desa_... 20. 6. 2009